

ПОЗИТИВНАТА УЧИЛИЩНА СРЕДА КАТО КЛЮЧОВ ФАКТОР
ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕ

Силвия Тодорова¹

A POSITIVE SCHOOL ENVIRONMENT AS A KEY FACTOR
FOR OPTIMIZING THE LEARNING PROCESS

Silvia Todorova

Abstract: The article highlights the main prerequisites for building a positive school environment, which is crucial for the well-being and success of students. School environment is directly related to student outcomes. In schools with a favorable environment, they feel safer and more motivated to achieve high academic success. An important aspect of building a positive environment is creating a culture of support, trust, and respect, both between teachers and students, and among students themselves.

The article emphasizes the need for targeted and sustained efforts to improve the school environment, which should include not only changes in infrastructure, but also in the management of relationships and the creation of an atmosphere that stimulates the individual and personal development of each student.

Keywords: school environment, teacher, students, interaction, physical environment.

Въведение

Създаването на позитивна училищна среда е ключов фактор за повишаване на академичните резултати и постиженията на обучаемите. „Училищната среда включва: класни стаи, училищна подкрепа, политики, практики и дейности“¹. Свързваме я с психологическата, социалната, културната и физическата среда, в която протича ученето и която оказва влияние върху мотивацията и успеха на учениците.

Училището, като образователна институция, играе значителна роля за образователния напредък. Структурните и организационните особености на училищната среда са сред основни детерминанти свързани с качеството на учебния процес. В тази контекст, „гарантирането, че всеки човек има равни възможности за напредък в образованието, остава предизвикателство в световен мащаб“ (Марчева-Йошовска 2021: 275).

За ефективността на обучението значение имат изключително много и разнопосочни условия, детерминанти и предпоставки които са несводими единствено до селектираното съдържание, методи, учебни задачи, дейности, средства, или оценъчни процедури (Николаева 2021: 13). Всич-

¹ Силвия Тодорова – доцент, доктор, преподавател в катедра „Педагогика“, Педагогически факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България. s.i.todorova@ts.uni-vt.bg

ки те в крайна сметка трябва да бъдат разположени в определена реална среда, която се рамкира чрез система от материални, психологически, пространствени и времеви детерминанти. Последните предполагат не само добро познаване, но и ефективна организация и управление (пак там).

Методология

Целта на изследването е да се насочи вниманието към предпоставките, които са пряко свързани с изграждане на позитивна училищна среда и да подчертае важността на различните участници и тяхното взаимодействие за създаване на благоприятни условия за обучение, развитие и сътрудничество в училищната общност.

Задачи на теоретичното изследване:

- Да се анализират възможностите на средата да оказва влияние върху академичните резултати и социално-емоционалното развитие на учениците.
- Да се представят някои от съществените фактори, които оказват силно въздействие при формирането и развитието на ученика в училищна среда.
- Да се насочи вниманието към ролята на учителя и неговите качества за изграждането на позитивна среда.

Резултати и дискусия

Училищната среда представлява сложна система, която обхваща психологически, социални, културни и физически аспекти, в рамките на които протича учебният процес. Тази среда функционира като динамично взаимодействие, при което участниците съвместно формират преживяванията и очакванията, свързани с образователната дейност (Rusticus et al. 2020 ; Shochet et al. 2013). Участниците в тази среда, която включват ученици и учители, активно си взаимодействат в процеса на обучение, като едновременно с това се влияят от собствената си мотивация, емоции и междуличностни взаимодействия. Този динамичен процес протича в рамките на физическа среда, която е обусловена от множество културни и административни норми.

В различни изследвания, насочени към оценката на училищната среда, са посочени като важни различни предпоставки, сред които са нивото на академична ангажираност, развитието на умения и степента на удовлетворение от процеса на учене, взаимодействията между учител и ученик, възможности и качество на взаимодействие със съученици, учебната програма, персонализирането на учебната среда, активност на учениците, организация на обучението и степента на приложение на иновативни педагогически методи.

Висококачествената среда в училище е тясно свързана с положителни резултати за учениците. Наблюдава се пряка връзка между позитивна училищна среда и високи нива на удовлетворение и мотивация при учениците (Lin et al. 2018; Rusticus et al. 2014; Vermeulen & Schmidt 2008), по-високи академични постижения (Lizzio et al. 2002), емоционално благополучие (Tharani et al. 2017), както и намалени нивата на стрес (Dyrbye et al. 2009). Учителите следва да се стремят към изграждане на благоприятна училищна среда и разработване на стратегии, които насърчават желаното поведение на учениците по време на учебния процес. Чувството за общност, включително възможностите за ангажиране и взаимодействие с другите, е важно в позитивната училищна среда (напр. Sadler et al. 2009). Училищата с повече дейности и възможности за участие на учениците имат доклади за по-високо удовлетворение както от академичния, така и от социалния опит (Charles et al. 2016).

Необходимо е да се минимизират причините, които могат да възпрепятстват или да създадат неблагоприятна среда за учене. Съвременният учител трябва да създава среда, в която да предоставя пълна подкрепа на учениците и благоприятен климат, в който учениците могат да реализират своя потенциал. Когато средата не е благоприятна за учене, това може да доведе до отпадане от училище или да повлияе негативно на академичния успех на учениците.

1. Някои предпоставки които оказват влияние върху изграждането на позитивна училищна среда

За изграждането на позитивна училищна среда основно значение имат благоприятна физическа среда, високият професионализъм на учителя, насърчаване на взаимодействието между учениците, както и активното участие на родителите в сътрудничеството с учителя и училището.

1.1. Физическата среда представлява ключов елемент в процеса на обучението, характеризира се с динамично взаимодействие между ученик, учител, учебно съдържание, оборудване и технологии. Тези взаимодействия формират условията за ефективно учене, като всяка от тях играе съществени роли в подкрепата на учебния процес. Има положителна връзка между новите и обновените училищни сгради и академичните резултати на учениците. Учебните пространства играят ключова роля във формирането на резултатите от обучението. Учебното пространство е не само физическа среда, но и основа за взаимодействията в класната стая, които могат да влияят на академичните постижения на учениците.

Физическото пространство в класната стая, включително начина, по който са организирани мебелите, наличието на технологии и осветление, както и пространственото разделение, могат да подобрят динамиката на учебния процес. Така например, гъвкавото разположение на местата и наличието на различни работни зони може да насърчи екипната работа, решаването на проблеми и индивидуализираното обучение. Тези промени в пространството водят до по-персонализиран подход в обучението, като позволяват учениците да се ангажират активно с материалите и помагат на учителите да адаптират преподаването си според нуждите на всеки ученик.

Процесът на обучение, който включва нови подходи като работа по проекти, решаване на проблеми и съвместни изследвания, изисква повече време за взаимодействие и сътрудничество. В този контекст многофункционалните, отворени и гъвкави учебни пространства предоставят необходимата подкрепа за активна и интерактивна среда. Чрез този подход учениците са активни участници в учебния процес.

Въведените промени в учебните пространства могат да създадат подходяща среда за стимулиране на иновации и да улеснят използването на различни стратегии за обучение, които отговарят на съвременните изисквания за персонализирано и активно учене.

Условията на физическата среда, като вентилацията, температурата, качеството на въздуха и нивото на шума, оказват значително влияние върху обучението и представянето на учениците. Те могат да променят начина, по който учениците възприемат и обработват информация, като например трудности в концентрацията или дискомфорт, които затрудняват ученето. Вентилацията и качеството на въздуха са свързани с общото здраве на учениците, а високи или ниски температури могат да нарушат фокусирането им. Шумът също играе важна роля в когнитивния процес, като високите нива на шум могат да намалят ефективността на учениците, причинявайки разсейване и стрес.

Възниква въпросът какви са съвременните изисквания към съдържателните и структурни измерения на класното пространство?

- да създава възможност за удовлетворяване на детските потребности и интереси;
- да осигурява разнообразие от активности на ученика и възможност за съпричастност към другите ученици по отношение на съвместните дейности, а и към личните преживявания;
- ученикът да бъде съавтор на обучението, да предлага, да планира, да организира, да анализира изпълнението на учебните задачи, а и да може добре да се ориентира в напредъка на собствената си личност;
- да осигурява свобода в процеса на работа;
- да стимулира познавателния интерес на учениците чрез обособяване на класно пространство на отделни зони-центрове, кътове и др.
- да дава възможност за интензивно общуване между учениците, тогава, когато те имат нужда да оптимизират взаимоотношенията си;
- да съдейства за решаване на различни възпитателни задачи;
- наличие на разнообразие от дидактични материали.

Значение имат и някои ергономични характеристики, които правят средата в училище без-опасна (Бонева 2004: 156–157).

Съвременната класна стая трябва да бъде проектирана така, че да осигурява на учениците чувство за сигурност, принадлежност и възможност за постижения. Пространството трябва да позволява гъвкаво и лесно преструктуриране, което да създава условия за активно взаимодействие, креативност и участие на учениците.

Важно е да се създаде подкрепяща среда, която да включва всички ученици в различни дейности и да насърчава сътрудничеството между тях.

1.2. Професионализъмът на учителя е другата важна предпоставка пряко свързана с изграждане на позитивната среда в училище. Характеристиките на учителя, които оказват влияние върху ученето на учениците, могат да бъдат разгледани в контекста на три основни фактора, идентифицирани от Нау McBer (2000), които значително са обвързани с напредъка на учениците:

- **професионални характеристики:** включва основните личностни предразположения и поведенчески модели на учителя, които са тясно свързани с фундаменталните му ценности и нагласи. Учителите, които демонстрират високи нива на професионализъм, ангажираност и позитивни нагласи, създават среда, която насърчава учениците да се развиват и да се ангажират активно в учебния процес.

- **преподавателски умения:** тези умения се отнасят до конкретните техники и методи, които учителите използват в класната стая. Тези умения могат да бъдат идентифицирани, наблюдавани и изградени. Преподавателските умения включват начини за ефективно предаване на информация, управление на времето, комуникация с учениците, както и подходи за адаптиране на учебния процес към нуждите на различните ученици.

- **умения за създаване на подходяща среда (училищен климат)** – от тези умения зависят в голяма степен и резултатите от процеса на обучение. Добре организираната училищна среда е тясно свързан с мотивацията на учениците да учат и да полагат усилия в учебния процес. Позитивната училищна среда включва елементи като подкрепа от страна на учителя, уважение между учениците и справедливо управление на класната стая.

Тези три аспекта — професионални характеристики, преподавателски умения и умения за създаване на подходяща училищна среда — са взаимосвързани и ключови за постигане на положителни учебни резултати и за развитието на учениците като успешни личности. А. Klem и J. Connell (2004:112), подчертават значението на училищния климат, като посочват, че неговите положителни аспекти включват:

- Осигуряване на безопасност.
- Създаване на положителни взаимоотношения между ученици и учители.
- Поставяне на акцент върху академичните постижения.
- Уважение към всички членове на училищната общност.
- Прилагане на справедливи и последователни дисциплинарни политики.

Учителите носят основната отговорност за формирането на социално-емоционално обучение и изграждането на межкултурни отношения, които са неразривно свързани с училищния климат. С цел насърчаване на хармонична среда, педагогическите специалисти организират физическото разположение на класната стая така, че да стимулират взаимодействията между учениците и предоставят възможности за активно участие в процеса на учене. Комуникацията между учител и ученици играе съществени роли в създаването на атмосфера на взаимно уважение и в укрепването на социално-емоционалните компетенции, които поддържат конструктивните взаимодействия в класната стая. Училищният климат е фундаментален за качеството на образованието, като положителният климат не само подпомага академичните постижения и развитието на учениците, но и създава условия за емоционална, социална и физическа безопасност, което е критично за благосъстоянието на учащите. Климатът в класната стая се отнася до общата атмосфера, която се създава чрез взаимодействията между ученици, учители и учебните ресурси в процеса на обучение. Той включва социалните, емоционалните и психологическите условия, които влияят върху поведението на учениците, техния ангажимент и мотивация. Положителният климат в класната

стая е свързан с безопасност, уважение, подкрепа и инклузивност, което позволява на учениците да се чувстват уверени, ангажирани и мотивирани да постигат успех.

Общуването между учителят и учениците при което учениците се чувстват ценени и се създава благоприятна среда за тяхното развитие е базирано на следните принципи:

- „активно взаимодействие и сътрудничество на педагози и ученици;
- детето да има право на свободен избор за включване в организираните дейности, да се стимулира неговата инициатива и творчество;
- педагогът да показва реално вярата си в силите и възможностите на всяко дете;
- да се създават най-благоприятни възможности и ситуации за пълноценното развитие на учениците, за формирането на личностните им заложби и способности;
- детето да е в центъра на вниманието на педагозите;
- да се уважава неговото човешко достойнство;
- да се проявява толерантност към учениците;
- да се оказва възпитателно и формиращо въздействие върху детския характер и поведение“ (Димитрова 2009).

Когато учениците усещат, че учителите ги подкрепят и имат високи очаквания за успех, те се чувстват по-мотивирани и ангажирани с обучението. Това е в контекста на училищната свързаност – положителните взаимоотношения между ученици и учители играят ключова роля в изграждането на доверие и в развитието на академичните способности на учениците. „От изключително значение е началният учител да умее да организира, планира и реализира образователно-възпитателната дейност в началното училище (Димитрова 2024:31).

1.3. Изграждането на силна общност в класната стая е другата важна предпоставка за позитивната среда. Тя подпомага развитието на учениците, като укрепва техните умения и насърчава сътрудничеството. Ефективната училищна среда трябва да предоставя възможности за придобиване на знания не само чрез взаимодействие с учителя, но и чрез обмен на опит между самите ученици, което допринася за усъвършенстване на социалните и комуникационните им умения. Мотивацията на учениците играе също така решаваща роля за техния успех. Нивото на мотивация може да окаже както положително, така и отрицателно влияние върху учебния процес, като е важно учителите да се адаптират към различните мотивационни нужди на учениците. Една от основните задачи на съвременното училище е създаване на благоприятна образователна среда, която да засилва интереса и да мотивира желанието за учене на учениците (Попова 2024:8). Ако мотивацията характеризира процеса, при който ученикът избира посоката на своето поведение и дейност, то мотивирането характеризира действията на учителя, които са насочени към подрастващия, за да може той сам да предпочете онова поведение, което отговаря на целите на обучението (пак там).

Училищната среда оказва значително влияние върху свързаността и взаимодействията в рамките на учебния процес. Училищата трябва да създадат условия, които подкрепят както академичната, така и емоционалната трансформация на учениците чрез изграждане на безопасна и подкрепяща среда.

Училищната култура и свързаност играят централна роля в развитието на учениците и тяхната академична мотивация. „За да се култивира положителна училищна култура, администрацията, учителите и персоналът е необходимо активно да демонстрират желаното поведение, да насърчават съвместното вземане на решения, което включва участието на ученици, персонал и родители, да демонстрират високи професионални стандарти“ (Калейнска 2024: 64).

Училището трябва да осигури подкрепа за учениците, като взема предвид не само техните академични нужди, но и социалните им взаимодействия и принадлежност към различни социални групи. Учениците, които са свързани със своето училище, имат по-големи шансове за академичен успех. Връзката между учениците и учителите, между родители и деца, както и положителната физическа среда в училището, играят ключова роля в намаляването на рисковото поведение и подобряването на успеха на учениците.

1.4. Приносът на родителите за изграждането на позитивна среда

Успешното реализиране на процеса на обучение предполага активно взаимодействие между училището и семейството.

Ефективната комуникация родител – учител е от съществено значение за успешното развитие на ученика. Учениците се справят по-добре в училище, когато родителите често говорят с учителите и участват в дейности на училището. Задача на училището е да предложи разнообразие както на форми за комуникация, съобразявайки се със спецификата на семействата, така и на дейности, с които родителите могат да подпомогнат процесите на обучение и възпитание.

Чрез съпартнирането между училището и семейството учителят и родителят успяват да изградят по-цялостна представа за личността на ученика, за неговите силни и слаби страни, за неговите интереси. Добрите взаимоотношения между учителя и родителя са от съществено значение за обучението на децата и са допълнителен и ценен източник. Те имат отношение към емоционалното здраве на децата и подпомагат по-бързото разрешаване на проблемите в училище. Комуникацията между родители и учители може да помогне на учениците и да повиши тяхната учебна мотивация (Тодорова 2021). Родителите, които участват в училищни дейности и събития, имат възможност да общуват с учителите. Учителите оценяват инициативността на родителите да се включват активно в различните дейности, предложени от училището. Това помага за стартирането на позитивната комуникация. Смисълът на сътрудничеството е да се създаде най-благоприятна среда за индивидуалното развитие на ученика (пак там).

Заклучение

За да се изгради позитивна среда е необходимо училището има ясна стратегия, да получава активна подкрепа от родителите, да наблюдава редовно напредъка на учениците и да прилага подходящи политики. Положителната училищна среда е от съществено значение за ефективността на обучението и ученето. Тази среда не само подкрепя емоционалното и академичното развитие на учениците, но също така има дълбокото влияние върху тяхната мотивация и постижения.

Изграждането на безопасна и подкрепяща училищна среда е не само от полза за учениците, но и за учителите. Удовлетвореността на учителите се повишава, когато те успяват да създадат среда, в която учениците се чувстват сигурни и подкрепени, което е пряко свързано с тяхната готовност да се учат и да постигат академични успехи.

Създаването на подходяща среда в училище ще допринесе за подобряване на постиженията на учениците.

БЕЛЕЖКИ

¹ https://easped.eu/fileadmin/user_upload/Projects/IE_ie_module5_bul_v2-newtext.pdf

ЛИТЕРАТУРА

Бонева, Г. (2004). *Ученикът като активен субект в образователните дейности*. Издателство “Бойка“, 2004.// **Boneva, G. (2004).** *Uchenikat kato aktiven subekt v obrazovatelnite deynosti*. Izdatelstvo “Boyka“.

Димитрова, Г. (2009). *Възпитателни взаимодействия с децата на XXI век (Социално-педагогическа проблематика)*. Издателство „Ивис“, Велико Търново.// **Dimitrova, G. (2004).** *Vazpitatelni vzaimodeystviya s detsata na XXI vek (Sotsialno-pedagogicheska problematika)*. Izdatelstvo „Ivis“, Veliko Tarnovo.

Димитрова, Д. (2024). Актуални измерения на професионално-педагогическата подготовка на учителите за работа в слети класове. *Педагогическото образование – традиции и съвременност. XI международна научна конференция, Велико Търново, 22.11.2024. с. 25–32.*// **Dimitrova, D. (2024).** Aktualni izmereniya na profesionalno-pedagogicheskata podgotovka na uchitelite za rabota v sleti klasove. *Pedagogicheskoto obrazovanie – traditsii i savremennost. XI mezhdunarodna nauchna konferentsia, Veliko Tarnovo, 22.11.2024. s. 25–32.*

Калейнска, М. (2024). Управление на таланта в контекста на организационната култура на учебните институции В: *Сборник доклади от XI международна научна конференция „Педагогическото образование – традиции и съвременност“*, Велико Търново, 22.11.2024. с. 62–68.// **Kaleynska, M. (2024).** Upravlenie

na talanta v konteksta na organizatsionnata kultura na uchebnite institutsii V: *Sbornik dokladi ot XI mezhdunarodna nauchna konferentsia „Pedagogicheskoto obrazovanie – traditsii i savremennost“*, Veliko Tarnovo, 22.11.2024. s. 62–68.

Марчева-Йошовска, П. (2021). Приобщаващо образование. Теория и практика. Преподаване и учене в средното училище. Монографични изследвания. Съст. и научен редактор проф. дн Антония Кръстева. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“. с. 275–289, 2021.// **Marcheva-Yoshovska, P. (2021).** Priobshtavashto obrazovanie. Teoriya i praktika. Prepodavane i uchene v srednoto uchilishte. Monografichni izsledvania. Sast. i nauchen redaktor prof. dn Antoniya Krasteva. Veliko Tarnovo: UI “Sv. sv. Kiril i Metodiy”. s. 275–289, 2021.

Николаева, С. (2021). Мениджмънт на класа. София. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“././ **Nikolaeva, S.(2021).** Menidzhmant na klasa, Sofia 2021, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“

Попова, Л. (2024). STEM обучение – възможност за развиване на мотивация за учене. Педагогическото образование – традиции и съвременност. XI международна научна конференция, Велико Търново, 22.11.2024. с. 6–12.// **Popova, L. (2024).** STEM obuchenie – vazmozhnost za razvivane na motivatsiya za uchene. Pedagogicheskoto obrazovanie – traditsii i savremennost. XI mezhdunarodna nauchna konferentsiya, Veliko Tarnovo, 22.11.2024. s. 6–12.

Тодорова, С. (2021). Съвременни измерения на партньорството училище- семейство. АСТАРТА, 2021, с.178.// **Todorova, S. (2021).** Savremenni izmereniya na partnyorstvoto uchilishte- semeystvo. ASTARTA, 2021, s.178.

Charles CZ, Fischer MJ, Mooney MA, Massey DS. (2016). *Taming the river: Negotiating the academic, financial, and social currents in selective colleges and universities.* Princeton University Press.

Dyrbye LN, Thomas MR, Harper W, Massie FS, Jr, Power DV, Eacker A, Szydlo DW, Novotny PJ, Sloan JA, Shanafelt TD. (2009). The learning environment and medical student burnout: *A multicentre study. Medical Education.* 43(3):274–282.

Klem, A. M., & Connell, J. P. (2004). Relationships Matter: Linking Teacher Support to Student Engagement and Achievement. *Journal of School Health,* 74, 262–273.

Lin S, Salazar TR, Wu S. (2018). Impact of academic experience and school climate of diversity on student satisfaction. *Learning Environments Research.* 22:25–41.

Lizzio A, Wilson K, Simons R. (2002). University students' perceptions of the learning environment and academic outcomes: Implications for theory and practice. *Studies in Higher Education.* 27:27–52.

McBer, H. (2000). Research into Teacher Effectiveness: A Model of Teacher Effectiveness. *Nottingham: Department for Education and Employment.*

Rusticus, S. A., Wilson, D., Casiro, O., Lovato, C. (2020). Evaluating the quality of health professions learning environments: development and validation of the health education learning environment survey (HELES). *Evaluation & the health professions,* 43(3), 162–168.

Rusticus SA, Worthington A, Wilson DC, Joughin K. (2014). The Medical School Learning Environment Survey: An examination of its factor structure and relationship to student performance and satisfaction. *Learning Environments Research.* 17:423–435.

Sadera WA, Robertson J, Song L, Midon MN.(2009). The role of community in online learning success. *Journal of Online Learning and Teaching.* 5(2):277–284

Shochet RB, Colbert-Getz JM, Levine RB, Wright SM. (2013). Gauging events that influence students' perceptions of the medical school learning environment: Findings from one institution. *Academic Medicine.* (88):246–252.

Vermeulen L, Schmidt HG. (2008). Learning environment, learning process, academic outcomes and career success of university graduates. *Studies in Higher Education.* 33(4):431–451.